

arasında platonik bir aşk hikâyesine dönüşmüştür.

Şi'a'nın Keysâniyye koluna mensup olan Küseyyir şairlerinde Ehl-i beyt'e bağlılığını, nübüvvetin Hz. Ali'ye ve oğullarına geçtiğini, Hz. Ali'nin oğlu Muhammed b. Hanefiyye'nin beklenen mehdî olduğunu dile getirmiştir. Muhtâr es-Sekafi tarafından mehdîliği ilân edilen Muhammed b. Hanefiyye, Abdullah b. Zübeyr tarafından Mekke'de hapsedilmiş, bir süre sonra hapisten çıkınca Küseyyir ile birlikte Dimaşk'a giderek Abdülmelik b. Mervân'a biat etmişti. Küseyyir, bu vesileyle Abdülmelik'le tanışma ve kendisine methiyelerini takdim etme fırsatı buldu. Ardından Abdülmelik'in kardeşi Mısır Valisi Abdülazîz b. Mervân'a methiyelerini sunmak üzere Kahire'ye gitti. Bir rivayete göre Azze'nin hasretiyle burada fazla kalamayıp Medine'ye dönmek üzere yola çıkmış, Medine yakınlarına geldiğinde Mısır'a göç etmekte olan Azze'yi görmüş, bunun üzerine Mısır'a gitmiş, fakat oraya vardığında Azze'nin cenazesini defneden cemaatle karşılaşmıştır. Medine'de vefat eden Küseyyir fakih İkrime el-Berberî ile aynı gün defnedilmiştir. İmam Muhammed el-Bâkır'ın onu çok takdir ettiği ve cenazesinde bulunduğu kaydedilmektedir.

Küseyyir'in Şii olduğu halde Emevîler'den Abdülmelik b. Mervân, Abdülazîz b. Mervân, Yezîd b. Abdülmelik, Ömer b. Abdülazîz'e methiyeler yazması, imam kabul ettiği Muhammed b. Hanefiyye'nin Abdülmelik'e biat etmesinden kaynaklanmaktadır ve iddia edildiği gibi bu hususta takyipe yapması söz konusu değildir. Ayrıca güçlü bir şair olması, muhtemelen Emevî halifelerinin onun itikadî yönünü görmezlikten gelmelerine sebep olmuştur.

Kendisi gibi platonik aşk şairlerinden olan Cemîl Büseyne'nin râvisi olması Küseyyir'e ilk şiiir denemelerini gazel ve aşk temaları üzerinde yapma imkânı vermiş, zamanla şiiirleri Azze aşkı ve onun tasvirinde yoğunlaşmıştır. Gazel ve tasvirlerinde abartılar bulunmakla birlikte realist çizgi ağır basar. Gerek Azze aşkı gerekse Hâzîn ile ağır hiciv atışmaları yüzünden başı belâya giren şairi her defasında yakın dostu Hindif (Handak) el-Esedî'nin kurtardığı kaydedilir.

Keskin zekâsı ve üstün feshatiyle Küseyyir yaşadığı dönemde Hicaz bölgesinin en büyük şairi olarak tanınmıştır. İbn Sellâm el-Cumahî onu birinci sınıf şair-

lerden saymış ve adını Cerîr b. Atiyye, Ferezdak ve Râilbil ile birlikte zikretmiştir. Şiirlerinin bir kısmı bestelenmiş olan şairin Azze'ye olan duygularını tennüm ettiği "Kaside-i Tâiyye"si meşhurdur.

Küseyyir'in, Abdullah b. Ebû Ubeyde'nin derleyip Muhammed b. Habîb ile İbn'ü's-Sikkît'in şerhettiği divanı zamanımıza ulaşmamıştır. Henri Pérès şairin şiiirlerini derleyerek şerhetmiş ve iki cüz halinde neşretmiştir (Cezayir 1928-1930). Divanın ikinci bir derlemesi İhsan Abbas tarafından yapılmıştır (Beyrut 1971). Küseyyir'in hayatı ve şiiirlerine dair uzunca bir incelemeyi ihtiva eden bu neşirde düzensiz olarak sıralanmış 133 parça kaside ve kıta yer almaktadır. Divanın alfabetik tertipli neşrini ise Mecîd Tarrâd gerçekleştirmiştir (Beyrut 1413/1993). C. Zeydân, şairin Ebû Abdullah er-Reşîd tarafından şerhedilen divanının bir nüshasının Escorial Library'de bulunduğunu kaydeder (*Âdâb*, I, 288).

BİBLİYOGRAFYA :

Küseyyir, *Divân* (nşr. Mecîd Tarrâd), Beyrut 1413/1993, neşredenin girişi, s. 9-25; Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, II, 241, 251; III, 9, 109, 112, 245, 253; IV, 67; İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve ş-şu'arâ'* (de Goeje), s. 316-329; Mes'ûdî, *Mürücü'z-zeheb* (Abdülhamîd), II, 212, 214; III, 74, 200; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğâni*, Beyrut 1957, IX, 3-13; XII, 170-189; Merzûbânî, *Mu'cemü'ş-şu'arâ'* (nşr. F. Krenkov), Beyrut 1402/1982, s. 350; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, Mısır 1927, IV, 115; V, 62, 64; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 189-192; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edeb*, II, 377-383; Brockelmann, *GA*, I, 48; Ahmed er-Rebîî, *Küseyyir 'Azze: Hayâtühü ve şî'rüh*, Kahire 1967; Abdülvehhâb es-Sâbüni, *Şu'arâ' ve devâvîn*, Beyrut 1978, s. 107-109; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, I, 617-621; Şevki Dayf, *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî*, Kahire 1982, II, 319-323; Abdülkerîm Muhammed el-Hatîb, *Şu'arâ'ü Yenbü' ve Benî Dâmre*, Riyad 1982, s. 13-26; C. Zeydân, *Âdâb*, I, 287-288; Ahmed Muhammed Uleyyân, *Küseyyir 'Azze: 'Aşrühü hayâtühü şî'rüh*, Beyrut 1412/1992; C. Van Arendonk, "Küseyyir", *IA*, VI, 1115-1116.

MUSTAFA ÇUHADAR

KÜSÛF

(الكسوف)

Ayın güneşle dünya arasına girerek güneş ışığını engellemesi, güneş tutulması.

Sözlükte "örtmek; kararmak" anlamlarına gelen **küsûf**, güneş için kullanıldığında ayın güneşle dünya arasına girerek güneş ışığını engellemesi yani güneş

tutulması olayını ifade eder. **Küsûf** kelimesiyle anlam bakımından ilişkili olan ve sözlükte "batmak, görünmez olmak" mânasına gelen **husûf** ise ay ile ilgili olarak kullanıldığında dünyanın ay ile güneş arasına girerek ayın yüzeyine güneş ışığının ulaşmasını engellemesi yani ay tutulması demektir. **Küsûf** ve **husûf** kelimeleri güneş ve ay tutulması hakkında birbirinin yerine kullanılmakla birlikte fıkıh ve astronomi literatüründe genellikle güneş tutulması için **küsûf**, ay tutulması için **husûf** kelimesi yaygınlık kazanmıştır. Diğer taraftan güneş ve ay tutulmasının ikisine birden "**küsûfân**" veya "**husûfân**" denildiği de olur.

Kıyamet günü meydana gelecek hadiselerin biri olarak ayın tutulacağına işaret eden âyet (el-Kıyâme 75/8) dışında Kur'an'da **küsûf** ve **husûf** ay ve güneşle ilgili olarak geçmez. Hadislerde de bu iki kelime, olayın kozmik yönünü değil güneş ve ay tutulması esnasında yapılması istenen ibadetlere dair açıklamalar vesilesiyle yer almaktadır (Wensinck, *el-Mu'cem*, "hşf", "ksf" md.leri).

Kur'an-ı Kerîm'de güneş ve ay hakkında daha çok hikmet yönüne ve yaratıcının kudretine vurgu amacıyla çeşitli açıklamalar yapılır. Güneş ve ay üzerine yemin edilir ve bu iki cismin Allah'ın varlığının birer delili olduğu ifade edilerek insanın bunlar üzerinde düşünüp ibret alması, böylece kendisini yaratan Allah'a karşı kulluk şuurunu içinde bulunması istenir (el-En'âm 6/77-78, 96; Yûnus 10/5; Yâsîn 36/38-40; Fussilet 41/37; el-Müddessir 74/32; eş-Şems 91/1-2). Bu açıklamalar, ay ve güneşe kutsallık atfeden veya gayba ait çeşitli sonuçlar bağlayan eski anlayışları düzeltme gayesi de taşımaktadır. Astronomi bilgisinin hayli zayıf olduğu Eskiçağ'lardan itibaren ay ve güneş tutulmasıyla ilgili olarak pek çok yorum yapıldığı, meselâ önemli bir kişinin veya bir hükümdarın doğum ya da ölümünün işareti sayılarak uğur veya uğursuzluk sebebi kabul edildiği bilinmektedir. Nitekim Câhiliye dönemi Arap toplumunda güneş tutulmasının önemli bir kişinin ölümü üzerine meydana geldiği şeklinde bir inanış mevcuttu. 10 (632) yılında Hz. Peygamber'in oğlu İbrâhîm vefat ettiği gün güneş tutulunca bazı kimseler bu iki olay arasında irtibat kurmuş, Resûl-i Ekrem de güneş ve ayın ilâhî birer alâmet olup bir kişinin ölümü üzerine tutulmayacağını belirtmiştir (Bu-hârî, "Küsûf", I, 15; Müslim, "Küsûf", 10, 23, 29).

Hadis kaynaklarında, aralarında bazı rivayet farklılıkları bulunmakla birlikte güneş tutulduğu zaman Hz. Peygamber'in küsûf namazı kıldırıldığını ifade eden çok sayıda hadis mevcuttur. Bu hadislerde Resûl-i Ekrem'in bu namaz sırasında kıraati uzun tuttuğu, namazı tamamlayınca güneş ışığının tekrar ortaya çıkmasından sonra cemaate hitap ederek, "Ay ve güneş Allah'ın varlığını ve kudretini gösteren âlâmetlerdendir. Bunlar hiç kimsenin ölümünden veya yaşamasından / doğmasından dolayı tutulmaz. Ay veya güneş tutulmasını gördüğünüz zaman açılıncaya kadar namaz kılın, dua edin" dediği, bazı rivayetlerde ise Allah Resulü'nün bu iki hadiseye şahit olduğunda tekbir getirilmesi, sadaka verilmesi ve köle âzat edilmesini istediği ifade edilir (Buhârî, "Küsûf", 1, 2, 6, 9, 15, 17, 19; "Bed'ü'l-halk", 4; "İtîk", 3; Müslim, "Küsûf", 1-4, 10, 29; Nesâî, "Küsûf", 10).

Konuyla ilgili hadisleri ve bizzat Resûl-i Ekrem'in bu namazı kıldırması olmasını dikkate alan fakihler güneş tutulduğu zaman namaz kılmanın sünnet olduğu görüşündedir. Ayrıca bu konudaki hadislerden birinde Hz. Peygamber'in "namaz kılın" şeklinde emir kipi kullanmasından hareketle Hanefî mezhebinde bu namazın vacip olduğu yolunda bir görüş de vardır (Kâsânî, II, 251). Küsûf namazının vakti, ne şekilde kılınacağı ve hutbe okumanın gerekli olup olmadığı gibi konular Resûl-i Ekrem'den nakledilen farklı rivayetler sebebiyle fakihler arasında tartışmalıdır.

Küsûf namazı ezan ve kâmet okunmaksızın cemaatle ya da tek başına kılınabilir. Ancak fakihlerin çoğunluğuna göre cemaatle kılınması daha faziletlidir. Seferî durumundaki kimseler tarafından da kılınabilen bu namazın vakti güneş tutulmasının başlamasından sona ermesine kadar süren zaman dilimidir. Hanefîler'e, Hanbelîler'e ve İmam Mâlik'ten gelen bir rivayete göre namaz kılmanın mekruh olduğu vakitlerden birine tesadüf etmesi halinde küsûf namazı kılınmaz. Bu durumda namaz yerine tesbih, tehlîl ve istiğfar ile meşgul olunur. İmam Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel'den gelen bir rivayete göre ise bu namaz her zaman kılınabilir. İmam Mâlik'ten gelen bir diğer görüşe göre küsûf namazının zeval vaktinden sonra kılınması câiz değildir. Vaktinde kılınamayan küsûf namazı kazâ edilmez.

Namazdan önce gusûl abdesti almak, cuma ve bayram namazları gibi camide kılmak, rükû, kıraat ve secdeleri normal

zamanlara göre daha uzun tutmak küsûf namazının sünnetlerindedir. Ayrıca güneş tutulması sırasında Allah'ı bolca zikretmek, günahların bağışlanmasını dilemek, tekbir getirmek ve sadaka vermek Hz. Peygamber'in tavsiyeleri arasında yer alır.

Hanefî fakihlerine göre küsûf namazı en az iki rek'at olup dört veya daha fazla rek'at olarak da kılınabilir. Her iki veya dört rek'atta bir selâm verilir. Diğer nâfile namazlarda olduğu gibi her rek'atta tek rükû ve iki secde yapılır. İmam Mâlik, İmam Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre ise küsûf namazı her rek'atta uzunca bir sûrenin okunduğu kıyamdan ve rükûdan sonra tekrar aynı şekilde kıyam ve rükû yapılarak iki rek'at olarak kılınır. Diğer taraftan İbn Rüşd gibi bazı fakihler, bu konuyla ilgili olarak nakledilen rivayetlerin tamamının sahih oluşunu dikkate alarak küsûf namazının bu rivayetlerde yer alan bir şekle uygun olarak kılınmasının yeterli olacağı görüşündedir (*Bidâyetü'l-müctehid*, I, 179). Rivayetler arası farklılık, Hz. Peygamber'in güneş tutulma süresinin uzunluk ve kısalığına göre kıraat ve rükû sayısını artırdığı ve farklı olaylar vesilesiyle kılınan küsûf namazları arasında bazı farklılıklar bulunabileceği şeklinde telif edilmiştir. Mâlikî ve Şâfiî fakihleriyle Ebû Hanîfe'ye göre küsûf namazında kıraat gizli, Hanefî fakihlerinden İmam Muhammed ve Ebû Yûsuf ile Ahmed b. Hanbel ve İmam Mâlik'ten gelen bir rivayete göre ise açıktan yapılır.

Fakihlerin çoğunluğuna göre küsûf namazında hutbe okunmaz. Çünkü bu aynı zamanda evde tek başına da kılınabilen bir namazdır. Bu müctehidler, Resûl-i Ekrem'in küsûf namazı kıldıktan sonra hutbe okuduğunu kabul etmekle birlikte bu hutbeyi o gün vefat eden oğlu İbrâhîm'in ölümü sebebiyle güneşin tutulduğu düşüncesinde olanları uyarmak maksadıyla irad ettiğini söylerler. Şâfiîler ise böyle bir yoruma gitmeyerek namazdan sonra cuma ve bayram namazlarında olduğu gibi iki hutbe okunmasının sünnet olduğu görüşündedir. Mâlikîler'e göre namazın ardından Allah'a hamd ve Hz. Peygamber'e salâtı ihtiva eden bir vaazda bulunmak menduptur. Rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla küsûf namazının cemaatle kılınması durumunda imamın namazdan sonra cemaati günahlardan tövbe etmeye, sadaka vermeye ve dua yapmaya teşvik etmesi Resûlullah'ın sünnetine uygun bir davranış niteliğindedir.

Ay tutulduğu zaman kılınan husûf namazının sünnet olup olmadığı ya da ce-

maatle kılınıp kılınmayacağı konusunda fakihler arasında farklı görüşler vardır. Aralarında İmam Şâfiî, Ahmed b. Hanbel ve Dâvûd ez-Zâhirî'nin de bulunduğu bazı âlimler küsûf namazıyla ilgili olarak rivayet edilen hadisteki, "Siz bunları tutulmuş görürseniz hemen tekbir getirin. Allah'a dua edin, namaz kılın ve sadaka verin" ibaresini delil kabul ederek husûf namazıyla ilgili hükümlerin küsûf namazının hükümleriyle aynı olduğu görüşündedir. Ebû Hanîfe ve İmam Mâlik ise ay tutulması güneş tutulmasından daha fazla meydana geldiği halde Hz. Peygamber'in bu sebeple namaz kılmadığını ifade ederek husûf namazının sünnet olmadığını belirtmişlerdir. Bununla birlikte ay tutulması sırasında tek başına iki ya da dört rek'at namaz kılınması müstehaptır. İmam Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre ise husûf namazı da küsûf namazı gibi sünnettir ve cemaatle kılınabilir. Ayrıca Şâfiî ve Mâlikîler'e göre husûf namazında kıraat açıktan yapılır.

Küsûf namazına kıyas edilerek sel, deprem, fırtına vb. tabii âfetlerin meydana geldiği zamanlarda bu namaza benzer bir namaz kılmanın müstehap olduğunu ifade edenler de vardır. Nitekim İbn Abbas'ın deprem sırasında bu şekilde bir namaz kıldığı nakledilir. Ancak aralarında İmam Mâlik ve İmam Şâfiî'nin de bulunduğu çoğunluk bu görüşe katılmaz.

Konuyla ilgili rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla güneş ve ay tutulması sırasında namaz, dua ve Allah'ı anma ile meşgul olmak, sırf Hz. Peygamber'in sünnetine uymayı göstermesinin yanı sıra çok seyrek olarak gerçekleşen bu tür olayların insanlar üzerinde meydana getireceği korku ve endişeyi Allah'a sığınmak suretiyle gidermek, bu vesileyle gerçek yaratıcıyı hatırlamak ve O'na şükran duygularını ifade etmek, O'ndan hayırlar talep etmek gibi hikmetler de içermektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "İhsf", "ksf" md.leri; Wensinck, *el-Mu'cem*, "İhsf", "ksf" md.leri; Buhârî, "Küsûf", 1, 2, 6, 9, 15, 17, 19; "Bed'ü'l-halk", 4; "İtîk", 3; Müslim, "Küsûf", 1-4, 10, 23, 29; Nesâî, "Küsûf", 10; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, I, 129-130; Kâsânî, *Bedâ'îf* (nşr. Ali M. Muavvaz - Âdil Ahmed Abdülmevcûd), Beyrut 1418/1997, II, 250-258; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, I, 178-181; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, II, 273-283; Kurtubî, *el-Câmi'*, XV, 364; Bedreddin el-Aynî, *Umdu'tü'l-kârî*, Kahire 1392/1972, VI, 67-86; *Tecrid Tercemesi*, III, 312-350; Buhûti, *Keşşâfü'l-kunâ'*, II, 60-66; Şevkânî, *Neylü'l-evfâr*, III, 369-381; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, VIII, 433; "Salât", *Mu.F*, XXVII, 252-258.

